

Frá Mazaryk til Dubcek

Maðurin, ið sæð á odda fyrri endurreisningini av Tjekkoslavíkinum eftaná fyrsta veraldarkriggg, var Thomas Mazaryk, professari, hugspekingur, og statsmaður, andaligi og politiskir leiðari tjóðarinnar í 17 ár

Tjekkiska lýðveldið varð skipað 28. oktober í 1918. Landið hevur frammanundan verið partur av eysturrikska-ungverska kongadómnum, sum hevði kúgað tjekkar eins vel og aðrar minnilutar innanfyri rikismark.

Mazaryk var ágrýttin maður, ein sonn tjóðarhetja, ið ongatið moddið av at halda fram fyrri landsmenn sínar, at »tann einasti politikkur, ið heldur sum frálíður, er tann, ið byggir á etiskri forsvartlig grundarlag, á virðingina fyrri rættinum og medmenniskjum.«

TJEKKOSLOVAKIÐ VERÐUR AÐREITT

Mazaryk doyði í september 1937 — 87 ára gamal — tvey ár eftir, at hann hevði latið forsetastarvði í hendur Eduard Benes, sum trúliga hevði fylgt og verið lærusveinur Mazaryks.

Ársdagin fyrri deyða Mazaryks — 30. sept. 1938 — noyðdist tjekkar at taka við München-sáttmálanum, har bretar og fransmenn avreiddu stóran part av Tjekkoslavíkinum til Hitler.

Tjekkar máttu lata tridjapartin av landi sínum til Hitler fyrri at 3,2 milj. sudetartýskarar kundu geraðst týskir ríkisborgarar; men við hesum: landsportum fylgdu eisini 1,2 milj. tjekkar, sum soleiðis komu undir harðræði Hitler.

München var bara byrjanin. 15. mars 1939 hersettu týskarar alt landið, gjordu Slovakið til »sjálfstøðugt« land og Bohmen-Hähren til týskt protektorat.

100.000 TJEKKAR VORÐU MYRDIR

Tveir mánaðir seinri vóru longu 12.000 tjekkar settir fastir.

Bara í 66 dagar á sumri 1941 vórðu 394 tjekkar dómðir til deyða. 27. mai 1942 eydnaðist tað tjekkiskum frálisshetjum at drepa týska landsavastan, SS-herleiðaran Reinhard Heydrich.

Og týskarar hevdu seg, í 2 mánaðir tóku teir 12.000 tjekkar av dógum, og tað var í hesum sambandi, at teir javnaðu byrmar Lidice og Lezaky við jörðina, skutu ól mannfolkini, sendu allar kvinnurnar í fangalegur og ól børnini í serligar uppalingar-leirar.

Minst 100.000 tjekkar vórðu dripnir, meðan týskarar høvdu valdið í landinum og aðrir 700.000 sendir í fangalegur.

Í dógnum frammanundan frigerðingini 9. mai 1945 mistu 5000 tjekkar lívið í gotubardögum við týskarar í Praha.

FRÆLSIÐ AFTURVUNNIÐ OG FORKOMIÐ

Dagin eftir kom tjekkiska stjórnin og 16. mai Benes, forseti, heim aftur úr útlegd úr Bretlandi.

Allir flokkar — nationali fronturin — skipaðu stjórn. Kommunismurin Clement Gottwald gjørdist forsetisráðharri; Jan Mazaryk, uttanríkisráðharri.

Í februar 1948 fóru kommunistar rættuliga at gera um seg, og 25. februar noyðdist Benes, forseti, at geva eftir, eisini herurin undir leiðslu av Ludvik Svoboda, styðaði hin harðrænda kommunistapolitikkin.

10. mars 1968 doyði uttanríkisráðharin Jan Mazaryk. Hann var funnin í garðinum — undir sovikamarvindeggnum — uttanfyri uttanríkisráðharraborgina.

Sagt varð, at hann hevði forkomið sær sjálvur; men aðrir siga seg við vissu vita, at tað vóru menn frá russiska loyndarpolitinum, ið trongdu seg inn til hansara, drupu hann og tveittu líkið út gjøgnum eitt vindeyga.

7. juni segði Benes seg úr forsetastarvinum, og um somu tíð varð sett í gildi nýggj stjórnarskipan, ið segði, at Tjekkoslavakia nú var eitt sosialistiskt fólkademokrati.

Benesar tíð var farin.

Hann doyði 3 mánaðir seinri. Hin seinasti neistin av demokrati í Eystureuropu var slóknaður.

Landið gjørdist ein sannur politistatur. Í túsundavis av fólki vórðu sett fóst, onnur túsund flýddu úr landinum, áður enn pika trádur, háspenning og jarntjald kundi forða ti.

TEIR ALTVALDANDI Í PRAHA

Gottwald gjørdist forseti aftaná Benes. Antonus Zapotocky, forsetisráðharri, Clementis uttanríkisráðharri og Rudolf Slansky, flokkskrávar.

Hesin fór beinanvegin undir stór avuppruddingar í flokkinum og hesar raktu m.a. herleiðaran, núverandi forsetan Svoboda og uttanríkisráðharran Clementis.

Í 1951 varð hin harðrænda flokkskrávarin sjálvur ríkin úr starvinum og aftaná rættargongd í

verstu Stalintíðini, vóru bæði Slansky og Clementis dómðir til deyða og tiknir av dógum saman við 9 øðrum kendum kommunistaleiðarum.

Gottwald var í mars 1953 í Moskva og fylgdi Stalin til gravar. 9 dagar seinri doyði hann sjálvur Zapotocky gjørdist forseti og Antoniu Novotny, forsetisráðharri.

DUBCEK-BOLKURIN RUDDAR UPP

Tá Dubcek var vorðin aðalskrávar kommunistaflokksins varð lagt á heilt annan bóg.

Tey 70.000 fólki, sum dómð vórðu í tíðarskeiðinum 1948-1965 fæa ól sakamálið reist av nýggjum 3 miljardir tjekkkiskar krónur verða latnar sum endurgjöld fyrri órættvíst at hava sitið fóst, mistar ognir ella forðendan lerdóm. Einkjur og børn eftir teimum, ið órættvíst eru tiknir av dógum fæa samsvarandi endurgjald.

Í nýggju stevnuni verður eisini sagt, at dómstólarnir skulu verða óheftir av lógmlaráðharranum og flokkinum, og at allir dómarar, ið hava verið við til at dómstól (órættvíst) í Stalintíðini skulu fara frá.

Í 20 ár var Tjekkoslavakíð Moskva trúfastast fylgisveinur í øllum lutum.

Teir ráðandi í Praha lótu nútímans idnað og trygg figggjarviðurskifti sigla sín egna sjógv, bara fyrri at geva seg undir og liva eftir boðunum frá Kreml.

Russar hjálptu tjekkarum

KRING UM HEIMIN HÖVDU FÓLK ILT VIÐ AT SKILJA, HVUSSU TJEKKAR BEINANVEGIN AFTANÁ HERSETINGINA KUNDU FÁA Í LAG EINA SO VÆL SKIPADA ANDSTØÐU VIÐ BÆÐI ÚTVARPSSTØÐUM, BLØÐUM O. Ø.

Hetta er einki loyndarmál longur, tí russar høvdu sjálvir lagt alla hesa andstøðu til rættis sjálvir, men sjálvandi ikki við tí fyrri eyga, at hon skuldi vera vend móti teimum sjálvum.

Tvørturimóti var ól henda andstøða lögð til rættis at taka í brúk, um vesturtýskarar hersettu landið.

Millum áirnar Donau og Moldau, høvdu russar skipað fyrri loyndarsendarum og prentsmiðjum í undirgrundini, sum skuldu takast í brúk beinanvegin, sum vesturtýskarar høvdu hersett landið; men nú vórðu russar teir fyrri, og tjekkar vóru kvikir at gera nyttu burtur úr øllum hesum — móti russum.

Hesin andstøðustovnurin er skipaður av 40.000 monnum og aftrat teimum koma 100.000 mars frá fólkaflistuni. Allar hesar deildir eru útgjordar við automatiskum hondvápnun.

Millum uppgávarnar hjá hesum deildum er villeiðing av figgindanum við at venda vegskiltum skeivan veg. Soleiðis at týskarar orkimlast og villeiðast; men tað komu at vera russar sjálvir, ið komu at kenna sviðan av hesum.

Eftir 24 tímum eydnaðist tað andstøðubólkunum at flyta 1095 umboðsmenn frá øllum landinum til hin 14. eykaaðalfundin í Praha. Fundurin

var hildin í einari stórari verksmiðjuhall, og aftaná vórðu allir umboðsmennir fluttir til hús í øllum góðum. at atvara næstan helvtina av teimum blaðmonnum og politikkarunum, ið stóðu á svartalistanum hjá Moskva. Eftir loyndargötum vórðu ikki færri enn 300 kendir persónar fluttir á tryggari stað.

Hermaðurin Svejk reis uppáftur

Skjótt eftir at russar og teirra leigusveinar høvdu hertikið Tjekkoslavakíu, varð heitt á tjekkiska fólkið um at gera stillistliga móstøðu eins og »hin øri hermaðurin Svejk«.

Við hesum varð mint á tjekkiska skaldið Jaroslav Hasek, sum so framúrskarandi skapaði romanmyndina av hermanningum Svejk, sum gjørdi seg galdandi á báðum síðum undir eysturriks-ungarnska krignum.

Navnið Svejk verður sett í samband við ein serligan bluff-teknik, har ein fjalar sitt snildi aftanfyri ein gekkaskort av býttleika og óvitsku.

— Um trýst verður lagt á tykkum, látist sum tit ikki duga russiskt. Um teir tvinga tykkum til sam-

arbeiði, verið óhandlig og ódugnalig til alt, ið tit verða sett at gera.

— Tvingið tykkum sjálv at verja rættvisið, meðan hertokuvaldið hoyrir við at tosa við teir fremmandu hermenninar. Skrivði pjesur, skrivði slagorð, brúkið radio, fjarsyn og blóðini og syrgi fyrri, at landasvikjarar ongan møguleika fæa at spjæða ósonum tíðindi, varð sagt í boðskapinum.

So segði maðurin: bróðurmorð er hóast alt eitt sín ámillum fanniljuma!

Listarskáli Føroya

Notarius publicus hevur kastað lut. —

Lutirnir fullu soleiðis:

LITRA A (bláur seðil)

2897
1948
2122
28
1523
2179
1935
1281

LITRA B (gulur seðil)

2339
2176
2791
379
1894
2656
2184
2185

LITRA D (gráur seðil)

2737
2846
558
771
2848
432
338
535

LITRA E (reyður seðil)

1624
1027
518
2028
2000
2480
1663
1664

LITRA F (grønur seðil)

773
497
1203
218
200
562
2000

Lutirnir fæast hjá Bjarna Niclasen við Argjaveg — Tórshavn. tlf. 2593.

Tórshavn, 2. sept. 1968.

LISTAFELAG FØROYA.

TRIATISÆTTI

FØROYSKI HAPPADRÁTTUR

Dráttarlisti

fyrri 1. drátt 22. august 1968:

Hesi nummur hava vunnið:
1.000 kr. nr. 498
500 kr. nr. 1037
200 kr. nr. 659 - 754
100 kr. nr. 39 - 110 - 187 - 204
265 - 339 - 342 - 361 - 386 - 394
449 - 462 - 480 - 514 - 562 - 604
620 - 642 - 695 - 729 - 731 - 736
739 - 751 - 808 - 812 - 834 - 858
870 - 887 - 891 - 894 - 896 - 998
1035 - 1101 - 1192 - 1232 - 1301
1311 - 1329 - 1357 - 1365 - 1367
1386 - 1423 - 1446 - 1470 - 1476
1499.

Vinningarnir verða útgoldnir beinanvegin við frádrátti av 10 pst. Vinnarnir verða bidnir um at venda sær til happadráttarseljarar sínar.

Tórshavn, 22. august 1968.

FØROYA LANDSSTYRI
(Happadrátturin)